

◆◆◆ DUDÁS RÓBERT GYULA – PÖLCZ ÁDÁM*

Mindszenty József látogatása Passaicban (1974. május 19.)

Mindszenty József hercegrímás, Esztergom érseke, 1971. szeptember 28-án reggel hagyta el Magyarország és ezzel egy időben egyházmegyéje területét. Noha névlegesen 1974. február 5-ig Esztergom főpásztora volt, az egyházmegye igazgatását már hosszabb ideje nem tudta ellátni, mert 1948. december 26-án¹ hazaárulás és valutaüzérkedés vádjával letartóztatták,² majd elítélték. Igaz, 1956. október 31-én kiszabadulva vissza tudott térni egyházmegyéje területére és hivatalába (a budapesti Úri utcai primási palotába), de a vezetést csak minimálisan tudta átvenni, hiszen erre sem ideje, sem módja nem maradt, mert a szovjet támadáskor, november 4-én az amerikai nagykövetségre kellett menekülnie, így ismételtelen akadályoztatott (impeditus³) lett. Az 1948-tól 1971-ig tartó, csaknem 22 év fogság, majd „önkéntes fogság” után VI. Pál pápa (1963–1978) hívására, hosszas tárgyalások után vállalta élete utolsó keresztjét – az emigrációt.

* A passaicai beszéd retorikai elemzése Pölcz Ádám munkája. A tanulmány megírásában Dr. Udvarvölgyi Zsolt történész, szociológus, az Apor Vilmos Katolikus Főiskola főiskolai tanára volt segítségünkre.

¹ *Szabad Nép* 6 (1948. december 29.) 1.

² Vö. MINDSZENTY József, *Emlékirataim* (Budapest 1989) 228–233.

³ Azt az esetet, ha egy püspök hosszabb ideig van távol egyházmegyéjétől, kétféle módon jelölik a hivatalos iratokban. Az egyik a *sede plena* (szó szerint: betöltött székkal), ami azt jelenti, hogy bár fizikailag távol van tőle (például gyógykezelésen van), egyházbiztosan betölti azt. A másik, s ehhez Mindszenty ragaszkodott, az *impeditus* (akadályoztatott) kifejezés, amely a külső, gyakran erőszakos akadályoztatást jelenti. Az első esetben a Szentszék kinevezésével apostoli adminisztrátor vagy ennek hiányában káptalani helynök vezeti az egyházmegyét, a második esetben ez korlátozott. Vö. BALOGH Margit, „A bíboros már nem lakik nálunk”. *Mindszenty József bíboros érsek távozása a budapesti amerikai nagykövetségről (1971. szeptember 28.)*, in *A történettudomány szolgálatában. Tanulmányok a 70 éves Gecseyi Lajos tiszteletére* (Budapest–Győr 2012) 626.

A LELKIPÁSZTORI UTAK CÉLJA

Mindszenty külföldre távozása után nagyon különös egyházi helyzetbe került, s ezen lényegében az 1974. február 5-én életbe lépett felmentése sem változtatott. A távozását előkészítő megállapodásban, amely 1971 szeptemberében kelt, az Apostoli Szentszék és a magyar állam – többek között – az alábbiakat fektette le: A Szentszék ígéretet tett arra, hogy Mindszenty egyáltalán nem fog távozása után beavatkozni a magyar egyházi életbe, s tartózkodik attól, hogy Magyarország regnáló kormányával és annak politikájával kapcsolatosan véleményt nyilvánítson.⁴ Ezzel a „gumiszabállyal” azt kívánták elérni, hogy Mindszenty – amennyire csak lehetséges – vonuljon vissza. Ez egyrészt gyakorlati visszavonulást jelentett, lehetőleg helyezkedjen el egy kolostorban, s ne nyilatkozzon, másrészt pedig ennek útján akarták ellehetetleníteni az akkor még készület alatt álló *Emlékiratok* megjelenését. Mindszenty egyik elvárásnak sem tett eleget, rövid időn belül elhagyta a Vatikánt, ez által kivonva magát a közvetlen ellenőrzés alól.

Elhallgattatását segítette elő az is, hogy kérésére után semmiféle joghatóságot nem kapott a magyar hívek felett. Mindszenty elképzelése az volt, hogy ha már nem lehet a magyarországi egyház vezetője, akkor a külföldön élő magyarok lelkipásztori ellátását veszi kézbe. Ezen szándékának azonban a Szentszék határozottan, különféle adminisztrációs akadályok állításával ellenállt. Háttérbe szorítása abból is látszik, hogy még minimum-elképzelésének megvalósítására sem kapott lehetőséget: nem nevezték ki az ausztriai magyarok ordináriusává. Ezt a tisztséget továbbra is a kismartoni püspök, a félig magyar származású Stefan László⁵ töltötte be. Azt a kérését pedig, hogy a magyarok pasztorációjára segédpüspököket kapjon, megválaszolatlanul ad acta tették.⁶ Látszólagos (illetve egyes vélemények szerint valós) megaláztatását a bíboros nem vette magára, vagy ezt legalábbis kifelé nem mutatta, noha – a bíborosok különleges egyházi helyzetét teljesen figyelmen kívül hagyva – még a Bécsi Főegyházmegyében is csak a helyi főpásztor, Franz König bíboros érsek (1956–1985) engedélyével végezhetett volna lelkipásztori tevékenységet. Ez alól egyedüli kivétel a Pázmáneum⁷ területe

⁴ A megállapodás szövegét teljes egészében közli: ADRIÁNYI Gábor, *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy* (Budapest 2004) 110–114.

⁵ Stefan László (Pozsony, 1913. február 25. – Kismarton, 1995. március 8.) püspök, Burgenland apostoli kormányzója 1954–1960 között, majd az újonnan alapított kismartoni (Eisenstadt) egyházmegye első püspöke 1960–1992 között, az ausztriai magyarok ordináriusa. Jól beszélt németül, horvátul és magyarul.

⁶ Vö. A külföldi magyarok ellátásáról (1972. október 5.), szövegét közli: SOMORJAI Adám, *Ami az emlékiratokból kimaradt* (Pannonhalma 2008) 147–149.

⁷ Pázmáneum (Collegium Pazmanianum) a Pázmány Péter bíboros, esztergomi érsek által 1623-ban Bécsben alapított papnevelő intézet.

volt, amely épület elvben az esztergomi érsek fennhatósága alá tartozott,⁸ bár akkor gyakorlatilag a bécsi püspökség kezelésében állt. A kimondva-kimondatlanul érvényben lévő „szankciók” ellenére Mindszenty életének ebben az utolsó néhány évében teljesebben ki mint püspök-lelkipásztor. 1972 és 1975 között a világ számos országában járt, Ázsián kívül valamennyi kontinensen, szinte mindenhol, ahol magyarok éltek. Több mint száz városban mutatott be szentmisét, vagy végzett egyéb egyházi szertartást. A Vatikán és a magyar állam megállapodását rá nézve semmisnek tekintve számos esetben tartott sajtótájékoztatót, ahol nem rejtette véka alá, többek között a magyar rezsimről alkotott véleményét sem. Mindemellett – lelkipásztori útjai között – előkészítette és befejezte *Emlékiratainak* szerkesztését, s lépéseket tett annak kiadására.

Mindszenty így írt lelkipásztori útjairól *Emlékirataiban*: „Az utak, a sokféle nemzeti és lelkipásztori probléma megbeszélése nem estek nehezemre, hiszen 23 év kényszerű elszigeteltségben töltött idő után a hivatásommal járó intenzív tevékenység, az emberekkel és a világgal való misztikus kapcsolatok örömmel töltöttek el.”⁹

Útjaival kapcsolatosan Habsburg Ottó főherceg (1912–2011) – akit Mindszenty a végletekig tisztelt, és akire legitimista felfogása miatt királyként tekintett – így nyilatkozott: „[Mindszenty] az emigrációt kiemelte a kicsinyes pártpolitikai tülekedésből, személyének kisugárzó ereje ismét fokozta az emigránsok magyarságtudatát és jó értelemben vett nemzeti öntudatát. Az emigrációban integráló szerepe volt.”¹⁰ Más kérdés, hogy ez az egyesítés elsődlegesen lelkipásztori és nem politikai integrálást jelentett, a magyarok Mindszentytől függetlenül továbbra is ugyanolyan széthúzóak voltak, mint idehaza.¹¹

Ausztrián kívüli lelkipásztori útjainak összesítését az 1. táblázat tartalmazza.

<i>Időpont</i>	<i>Felkeresett országok, főbb települések</i>
1972. május 1.	Svájc – Zizers – Zita királyné felköszöntése 80. születésnapja alkalmából
1972. május 20–23.	Német Szövetségi Köztársaság – Bamberg, Szent István ünnepség
1972. június 15.	Német Szövetségi Köztársaság – Burg Kastl Magyar Gimnázium felkeresése

⁸ Vö. VALENTIN Géza, *Mindszenty bíboros a Pázmáneumban*, in *A bécsi Pázmáneum* (szerk. Zombori István; Budapest 2002) 349–351.

⁹ MINDSZENTY József, *Emlékirataim* (Budapest 1997) 484.

¹⁰ HABSBERG Ottó, *Milyen ember volt a primás?*, in FÜZÉR Julián OFM (szerk.), *Szentnek kiáltjuk!* (Youngstown 1987) 109.

¹¹ Vö. BALOGH Margit, *Mindszenty József (1892–1975)* (Budapest 2015) 1322.

1972. augusztus 26–29.	Belgium – Brüsszel
1973. április 28. – május 1.	Német Szövetségi Köztársaság – Köln
1973. június 30. – július 1.	Német Szövetségi Köztársaság – Augsburg
1973. június 14–20.	Nagy Britannia
1973. szeptember 18–29.	Észak-Amerika: Kanada és USA (New York, NY; New Brunswick, NJ) – 2. észak-amerikai útja
1973. november 24. – december 4.	Dél-Afrika
1974. május 26. – június 29.	Amerikai Egyesült Államok – 3. észak-amerikai útja
1974. június 29.	Német Szövetségi Köztársaság – Stuttgart
1974. július 1-3.	Német Szövetségi Köztársaság – München
1973. július 13.	Német Szövetségi Köztársaság – Essen
1973. október 10.	Német Szövetségi Köztársaság – Frankfurt
1974. október 13.	Német Szövetségi Köztársaság – Regensburg
1974. október 24. – december 19.	Ausztrália és Új-Zéland
1974. december 20–23.	Amerikai Egyesült Államok (Hawaii, San Francisco, CA, New York, NY) – 4. észak-amerikai útja
1975. április 8.	Nagy Britannia (London)
1975. április 9–26.	Venezuela és Kolumbia

1. táblázat: MINDSZENTY AUSZTRIÁN KÍVÜLI LEKIPÁSZTORI ÚTJAI

MINDSZENTY BÍBOROS ÚTJA AZ EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN (1974. MÁJUS 6. – JÚNIUS 29.)

Mindszenty az Egyesült Államokban összesen négy alkalommal járt, ebből kétszer 1974-ben. Míg a későbbi, decemberi út egyfajta magánútnak volt minősíthető, addig az 55 napos, május–júniusi nagy amerikai út valódi diadalút volt a bíboros részére.¹² Ez az út, melynek része volt a passaiçi látoga-

¹² Korábban, 1946-ban mint regnáló hercegprímás kereste fel a kanadai Mária-kongresszust, majd meglátogatott számos kanadai és Egyesült Államok-beli magyar közösséget. Második amerikai útja elsődlegesen Kanadára terjedt ki, az USA-ban tervezett látogatásokat különféle szervezési anomáliák miatt lemondta. Egyedül New Brunswickban (NJ) tett látogatást és szentelte fel az új-raépített Szent László-templomot.

tás is, mind a magyarság, mind pedig Mindszenty szempontjából különleges helyzetben zajlott le. Még csak néhány hónap telt el azóta, hogy VI. Pál pápa felmentette Mindszentyt az esztergomi érseki cím alól, s nyugállományba helyezte. Ezen az úton – jól megfigyelhetően – a magyar hívek teljes támogatásukról és lojalitásukról biztosították a bíborost, nemcsak egy magyarországi egyházmegye vezetőjeként kezelve, hanem Magyarország lelki fejedelmének minősítve őt.¹³

A hercegprímás amerikai útjának programjai többé-kevésbé jól nyomon követhetőek a korabeli amerikai (magyar) sajtóban,¹⁴ illetve egyéb forrásokban. Sajnos az első kézből származó forrás, Msgr. Mészáros Tibor¹⁵ naplója 1974. május 16-án megszakad, s innentől kezdve különféle sajtóorgánumból, illetve emlékkönyvekből tudjuk a program pontjait összeállítani. Ebben jelentős nehézség, hogy – ma már felderíthetetlen okokból – több helyszínnel kapcsolatosan nem, vagy csak minimálisan adnak információt. Ilyen helyszín például Passaic (NJ) vagy Detroit (MI). A bíboros kaliforniai programja ellenben különösen jól követhető, mivel azt Jaszovszky József¹⁶ helyi magyar lelkész könyvében – rengeteg egyéb dokumentum kíséretében – gyakorlatilag percre pontosan közli.

Mindszenty útja öt nagyobb központ köré épült. Az első időszakban a keleti parton New Yorkból kiindulva látogatott el különféle településekre, majd az észak-keleti egyházközségek (Cleveland és környéke) kerültek sorra, innen utazott át nyugatra (San Francisco, Los Angeles, Dallas), ezek után a Nagy Tavak környékét (Chicago és környéke) járta be. Innen zárásképpen még visszament a keleti partra, s Pennsylvania északi részét látogatta meg.

Mindszenty József bíboros amerikai lelkipásztori útjának 13. napján, 1974. május 19-én, vasárnap érkezett meg a New Jersey államban található Passaic településre. A település azért is különleges a diaszpóra magyarságának életében mert ez tekinthető (a mai napig) New York agglomerációjában élő magyarság egyik fő bástyájának, a szintén New Jersey államban található New Brunswick mellett. A Passaic-i Szent István királyról elnevezett magyar templom 1903-ban épült, s azóta (mind a mai napig) folyamatos a magyar lelkipásztori jelenlét.

¹³ *A Lelki Fejedelem szeretet-útja Amerikában*, in *Katolikus Magyarok Vasárnapja* (1974. június 9.) 2.

¹⁴ *Katolikus Magyarok Vasárnapja, New Yorki Magyar Élet, Californiai Magyarság*.

¹⁵ Mészáros Tibor (Felsőpaty, 1919. augusztus 12. – Bázél, 2003. szeptember 6.) veszprémi egyházmegyei áldozópap, Mindszenty titkára az emigrációban.

¹⁶ Jaszovszky József (Kecserpeklány, 1907. március 16. – San Francisco, CA, 2002. január 3.) esztergomi főegyházmegyei áldozópap, a San Francisco-i érsek joghatósága alá tartozó magyarok lelkésze 1952–1984 között.

1. ábra: MINDSZENTY ÁLTAL FELKERESETT ÁLLAMOK

Mivel a bíboros 1973-ban járt a másik jelentős New Jersey-i magyar településen, New Brunswickban, ezért a helyi magyarok – a két magyar közösség közötti rivalizálás miatt érthetően – nagyon remélték, hogy Mindszenty meglátogatta őket. Az itteni szentmise azért – is – különleges a témát kutató számára, mivel Kerkay László az egyházközség – mai napig – lelkes tagjának köszönhetően a teljes beszéd (sőt a teljes szentmise, illetve a fogadás teljes hangfelvétele) fennmaradt, sőt Németh János helyi videós 8 mm-es filmre az események nagy részét rögzítette. Ez utóbbinak – a kor technikai akadályai miatt – nem készült hangsávja. Így ez az alkalom tekinthető az 1974-es amerikai látogatás leginkább hang- és képfelvétellel rögzített eseményének. Emellett az egyházközség egy korábbi plébánosa, Vas László,¹⁷ 2014-ben összegyűjtötte a közösség fényképeit, és azokat publikálta.¹⁸ A passaici beszéd teljes szövegét a jelen tanulmány mellékeltében közöljük. Mindszenty útjának e kevésbé ismert szakaszáról fontos adalékokkal szolgáltak a látogatáskor jelen lévő személyek, akik ma is életben vannak. Közléseik különösen értékesek, mivel a korabeli amerikai magyar sajtó – ma már felderíthetetlen okokból – a passaici látogatásról egyáltalán nem számolt be.

¹⁷ Vas László (Nagyvárad, 1965. április 27. – Nagyvárad, 2018. január 7.) nagyváradai egyházmegyei áldozópap, passaici (NJ) adminisztrátor, majd plébános 2007–2018 között.

¹⁸ St. Stephen Roman Catholic Magyar Church, Passaic, New Jersey May 19th 1974. His Eminence József Cardinal Mindszenty Prince-Primate – Mindszenty József hercegprímás: <http://www.st-stephenspassaic.com/history/evkonyvek/mindszenty/index.html> (2019.06.21.).

A PASSAICI LÁTOGATÁS

Mindszenty és kísérete a pennsylvaniai Philadelphiából érkezett a településre, ahova elément Dunay Antal¹⁹ passaici magyar plébános, aki korábban felkereste a bíborost Bécsben, a Pázmáneumban, és személyesen hívta meg Passaicba, valamint a helyi Szent Név Társulat vezető tagjai. Az út a két település között nagyjából két órát tett ki. A bíboros autókönvoja helyi idő szerint 10:30-kor érkezett a passaici Third Streetre, ahol maga a templom és a plébánia található, de a bíboros már korábban – nagyjából egy háztömbbel előbb – kiszállt, és gyalog közelítette meg a plébániát, ahol köszöntötte az őt fogadókat. Rövid pihenés és átöltözés után vonultak át a plébániáról az utca túloldalára, a Szent István királyról elnevezett templomba. A mise után Mindszenty rövid látogatást tett a szomszéd utcában található református templomban, ahol György István²⁰ főgondnok fogadta, mivel a templom lelkésze, Kecskeméthy József²¹ nem sokkal korábban nyugállományba vonult. 13:30-tól rövid fogadást tartottak a plébánián, majd látogatást tettek a pater-soni katolikus temetőben, ahol Gáspár János, Mindszenty korábbi zalaegerszegi segédlelkésze nyugszik. 15 óra tájban a bíboros látogatást tett a garfieldi magyar cserkészeknél,²² majd 16:00 órától a magyar iskola dísztermében²³ nyilvános fogadáson vett részt, melynek hanganyaga fennmaradt. Ezen jelen volt Michael Dudick²⁴ görög katolikus püspök is. Ennek végeztével Mindszenty rövid pihenőt tartott a plébánián, elvégezte a zsolozsmát, majd elfoglalta esti szállását a Saddle Brook településen található Mariott Motor Hotelban. Másnap vonattal továbbutazott Washingtonba, a fővárosba.

Mindszenty érkezése egy-egy magyar közösség számára hallatlan jelentőségű esemény volt. Számos visszaemlékező jelezte, hogy arra a napra legtöbben szabadságot vettek ki, ami az akkori Amerika munkaalapú társadalmában rendkívüli dolognak számított. A passaici egyházközség egyik tagja, Kerkayné Maczky Emese²⁵ írásban számolt be a látogatásról. Véleménye

¹⁹ Dr. Dunay (Demetrovics) Antal (Nagykölked, 1915. február 27. – Passaic, NJ, 1977. május 29.) Passaic plébánosa 1963–1977 között.

²⁰ György István életrajzi adatait sajnos nem ismerjük.

²¹ Kecskeméthy József (Canonsburg, PA, 1906. augusztus 14. – Ligonier, IN, 1995. november) Passaic református magyar lelkésze. 1973-ban vonult nyugállományba.

²² 6. Gábor Áron és 38. Rozgonyi Cicelle Cserkészcsapatok, vö. <https://sites.google.com/site/garfieldcserkeszek/> (2019.06.24.).

²³ Az iskola épülete ma is az egyházközség tulajdonában van, városi iskolaként funkcionál.

²⁴ Michael Dudick (St. Clair, PA, 1916. február 24. – Uniontown, PA, 2007. május 30.) passaici görög katolikus püspök 1968–1995 között.

²⁵ Kerkayné Maczky Emese (Szolnok, 1940. december 11. –), korábban a passaici Amerikai Magyar Múzeum gondnoka és a Szent István Magyar Iskola igazgatója, számos tanulmány és könyv szerzője.

sok szempontból egybehangzik több másik hívőével, különösen, ami VI. Pál pápa szerepét illeti:

„Az érzéseim halványak. Akkor volt Béla fiam egyéves, az előkészületi munkákba én nem folytam bele olyan mélyen.

Az biztos, hogy mindnyájan nagy izgalomban voltunk. Hiszen itt külföldön mindenki tudott Mindszenty bíboros hercegprímás úr meghurcolásáról... még VI. Pál pápa részéről is. Ezt mi így láttuk. Amikor a Vatikán és Kádárék megegyeztek abban, hogy Mindszentynek el kell hagynia Magyarországot, és ő ezt nagy áldozatnak tartotta, már akkor »csúnyán« néztünk. Aztán mikor jött a hír, hogy a pápa »számúzi« egy kolostorba Rómában, és nem érintkezhet magyarjaival, na... Aztán nagy örömmel vettük, amikor megtudtuk, hogy Bécsbe távozott a rabság elől és a Pázmáneumban élhet, és ott az látogathatja meg, aki akarja, és ő is elkezdhet mozogni. Ha már egyszer el kellett hagyja Magyarországot. 1973-ban járt Kanadában, és utána New Brunswickba jött templomot szentelni. Óriási dolog volt ez itt. Laci bá [Kerkay László, az adatközlő férje] ott volt, fényképezett, persze csak a tömegben... De aztán ígéretet kaptunk, hogy amerikai körútra is jön, és ide Passaicra is.

Nem sokkal jövetele előtt jött a hír, hogy VI. Pál megfosztotta rangjától, a hercegprímási címtől. Azt a felháborodást és fájdalmat, amit mi akkor éreztünk, azt nem lehet leírni. Hangsúlyosan csak hercegprímás úrról beszéltünk, és úgy is szólította nálunk mindenki. Annyi tisztesség legalább volt a pápában, hogy életében nem nevezett ki senkit az esztergomi primási székbe.

Amúgy nekem VI. Pál nem szent, hiába avatták szentté. Mindszenty hercegprímás úr meghurcolását – így éreztünk – nem tudtuk felejteni. Mert ezt ráadásnak tekintettük a kommunisták által okozott szenvedésnek.

Különös szeretettel és örömmel vártuk ezért is. Hogy szép legyen a szentmise, újra megalakult az énekkar. Egy régi énekkaros (gyönyörű basszus hangja volt) kikötötte, hogy csak akkor énekel, ha hivatásos karmester és kántor vezeti. Ilyen persze volt Bartkó Júlia²⁶ személyében. Ő 1956-ban menekült, és hamarosan meg is alakította az énekkart. Egy pár évig működött. 1967-ben, amikor én idejöttem, már nem működött. De Marci bácsi [Horváth Márton] tudta, hogy teljesíthető kikötése, mert Júlia itt élt közöttünk. Heti több énekpróba is volt, hogy valóban minden tökéletes legyen a nagy napon. Ezeket részt vettem (a két kisgyerekekkel, Hajnalka öt éves volt). Szerintem ez sikerült is, mert Júlia valóban profi volt. Itt még megjegyzendő, hogy Mindszenty hercegprímás úr kedvéért

²⁶ Bartkó Júlia (Gombos, 1914. június 19. – Belleville, NJ, 2007. október 10.) a passaicai Szent István-templom első női kántora, Kodály Zoltán tanítványa.

alakult meg újra az énekkar, de aztán együtt maradtunk évekig. Júlia tanította be a passiót, amit utána vagy 30 évig énekeltünk, még [Vas] László atya idejében is. Tulajdonképpen Mattyasovszky Gyurka²⁷ halála vetett ennek véget. Tényleg nem volt senki, aki vezényelte volna. Az ő ideje alatt, még ott voltak a régi énekesek, akik álmukban is tudták mit kell csinálni... de most már senki sincs.

Laci bá erősítő berendezést vásárolt saját pénzen, hogy mindenhol hallani lehessen minden mozzanatot: a szentmisét a templomon kívül, ha esne az eső, a nagyteremben és fordítva. A nagyteremben a fogadáson elhangzottakat akár kint, akár a templomban hallani lehessen. Mindent kipróbált, minden tökéletesen működött. – Ma mindkettőnk előtt rejtély, hogyan oldotta meg, hogy fényképezett és ugyanakkor ő vette fel hangszalagra az egészet.

A nagy napon díszmagyarban (akinek volt díszmagyarja, az mind viselte, volt, aki kölcsönként), néhányan népviseletben (akkoriban az még nem volt olyan nagy divat, csak saját itt készített volt) nagy-nagy izgalommal vártuk a templom előtt. Nagyon örültünk, hogy a passai rendőrség is teljesen magáévá tette a magas vendég látogatását. Minden magyar származású rendőr jelentkezett fizetés nélkül, hogy kísérje, bárhová megy. Már a város határába eléje mentek. A Bizub temetkezési vállalat kölcsönadta limuzinját. Szerintem nem volt Passaicban ember – persze akinek valami köze volt a magyarsághoz vagy a Szent Istvánhoz [vagy a] templomhoz –, hogy ne vett volna részt valamilyen formában a magas vendég fogadásán.

Hetekig, hónapokig hatott a látogatás varázsa. Szinte még el sem múlt az öröm, amikor jött halálhíre. Egyszerűen nem fogtuk föl, hogy hogyan történhetett. Egy olyan életerős, nagy akarattal rendelkező férfi volt nálunk 1974 májusában és 1975 májusában örökre itt hagyta a sok árva magyart. Hirtelen nagyon árvának éreztük magunkat. New Yorkban a Szent Patrik-katedrálisban volt érte gyászmise. Azon mi is részt vettünk, megint díszmagyarban, gyászszalaggal... és mind a mai napig nem tudjuk Őt elfelejteni, a kisugárzását, a beszédét, a jelenlétét mindenki hordozza magában, aki akkor találkozott vele.

Utolsó főpásztori levelét a magyar nyelvről, amit Venezuelában írt – közvetlen az operációja előtt –, már csak halála után olvastuk a *Katolikus Magyarok Vasárnapjában*, legépeltem indigóval többször is, és osztogattuk, akinek csak tudtuk...²⁸

²⁷ Mattyasovszky György (Szeged, 1930 – Passaic, NJ, 2014) vállalkozó, a Szent István-templom kórusának vezetője, a templom kántora.

²⁸ Kerkayné Maczky Emese visszaemlékezése.

A BÍBOROS AMERIKAI BESZÉDEINEK FŐ MONDANIVALÓJA

Mindszenty amerikai útja során elmondott beszédeit áttekintve (nagyjából 40 beszéde maradt fenn részben vagy egészben) megállapíthatjuk, hogy a bíboros, bár elmondhatta volna többször ugyanazt a beszédet, hiszen egy-egy helyszín között nagy távolság volt, mégsem ezt tette. Minden egyes helyszínen más-más beszédet mondott, a helynek megfelelő módon adaptálta alap gondolatait, melyeket azután Mészáros Tibor általában röviden angolul is összefoglalt. Beszédeit a klasszikus retorika alapjaira építette, s mondhatni az egyszerű nép nyelvén beszélt, még akkor is, ha emiatt a beszédben a történelmi tényeket és realitásokat kevésbé vette figyelembe.²⁹

Beszédeinek egyik fő tartalma a hazaszeretet, valamint a magyarsághoz való ragaszkodás volt. Ennek egyik példája az alábbi: „Mi a hazánkat nem azért szeretjük, mert számunkra boldog, békés életet biztosít. Mi azért szeretjük hazánkat, mert a szenvedés keresztjét hordozza.”³⁰ Fontosnak érezte, hogy az Egyesült Államok, amennyire lehetséges, segítse a kisebbségek anyanyelvének megőrzését: „Legyen ez az Amerika segítségére az itteni magyaroknak. Az emberi jogok közé tartozik a kisebbségek anyanyelve is, és az amerikai magyaroknak meg kell őrizni anyanyelvük kincsét.”³¹

Ez különösen azért lényeges, mert ez az időszak volt az amerikai beolvasztási törekvések csúcsidezőszaka. A nemzetiségeket a 19. század végén Izrael Zangwill, az „olvasztótégely” (melting pot) ideáljával szerette volna helyettesíteni. A sok különböző dél- és kelet-európai nép tömeges bevándorlása minden reális megfigyelőnek azt jelezte, hogy az angolszász recept revízióra szorul. Az olvasztótégely-elmélet szerint az Amerikában letelepedő népek keveredése új és felsőbbrendű embert fog produkálni. Ez az embertípus eltünteti, leváltja a nemzetiségi (népi) csoportosulásokat és új, kozmikus nemzetet hoz létre. Ez a mítosz egészen a II. világháborúig, sőt sok tekintetben a hatvanas évekig a hivatalos nemzetideál volt.³² Ennek hatására az emigráns magyar társadalom korábbi homogén jellege megszűnt, megkezdődött az átrétegződés, s ezzel a magyarság lassú, de biztos csökkenése.³³ Ez a folyamat az 1970-es években, Mindszenty látogatásának időszakában érte el csúcspontját.

Külön felhívta a figyelmet arra, hogy ha lehetséges, mindenképpen vegyenek részt a hívek a magyar nyelvű szentmisén:

²⁹ Vö. a passaici beszédben Szent István iskolaalapításai stb.

³⁰ *Mindszenty bíboros mondta*, in *New Yorki Magyar Élet* (1974. június 22.) 3.

³¹ *A Lelki Fejedelem szeretet-útja Amerikában* 1.

³² LUDÁNYI András, Szétszórtsági magyar sors: múlt, jelen, jövő: http://bgazrt.hu/_dbfiles/blog_files/8/0000010928/Kisebbségkutatás_2015_2%20korr-2.57-61.pdf (2019.06.24.).

³³ Vö. FERMI, Laura, *Illustrious Immigrants. The Intellectual Migration from Europe 1930–41* (Chicago, IL, 1968) 111–116: <http://www.bibl.u-szeged.hu/ha/emigracio/fermi3.html> (2019.06.24.).

„A II. vatikáni zsinat a kisebbségek jogává tette az anyanyelven végzett szentmisét. Tehát amíg magyar misét találunk a közelben, azon vegyen részt mindenki, éspedig gyermekeivel. Az eddigi amerikai magyar alkotásokra, melyek a XIX. század végétől épültek, áldozatos hűséggel kell vigyázni, hogy azok veszendőbe ne menjenek és veszendőbe ne menjenek gyermekeik.”³⁴

Mivel számos alkalommal tett látogatást protestáns templomban, többször beszélt az ökumenizmusról is. A vallások közötti különbséget félretette, a nemzet megmentését helyezte előrébe.

Beszédeiben saját helyzetére is reflektált: „Papi életemnek, amelynek terjedelme 59 esztendő, 44 százalékát töltöttem börtönben és számkivetésben. Ha újra kellene kezdenem az életemet, ugyanígy kezdeném megint, azokért az igazságokért, amiért a börtönt és a számkivetést viselnem kell.”³⁵

Összefoglalva 40 (részben vagy egészben) fennmaradt beszédét, fő mondanivalóját és útjának céljait illetően az alábbiakat állapíthatjuk meg:

1. Magyar misézés minden helyen ahol van magyarul tudó pap – emiatt külön megfedtte a Texasban élő bencéseket, illetve Lengen (Lengyel) Imre³⁶ South Norwalk-i plébánost, amiért az előbbieket elzárkóztak a magyar pasztorációtól, utóbbit pedig, mert liturgikus nyelvként az angolt használta.
2. Fontosnak nevezte az iskolák fenntartását, valamint a magyar cserkészek szerepének fontosságát – ezek támogatására több alkalommal is jótékonyági estet tartott, valamint külön hangsúlyozta, hogy ahol magyar iskola már nem lehetséges rendszeresen, ott házi tanítással oldják meg a magyar nyelv és kultúra oktatását.
3. Kihangsúlyozta a család szerepét, különösen a jó család kérdését – ez az, amit senki el nem vehet az embertől, ez köti össze őket egymással és az otthonnal is. Felhívta a papság figyelmét a családlátogatás fontosságára, tehát a pap minél többször keresse fel a híveket, ezzel is kötve őket a magyar közösséghez.
4. Határozottan kiállt a magzatirtás, a válás ellen, hangsúlyozta az öngyilkosság elleni fellépést, és kérte a lelki megújulást.

³⁴ *A Lelki Fejedelem szeretet-útja Amerikában 2.*

³⁵ *Lelki fejedelmünk, Mindszenty József szeretet-útja Amerikában*, in *Katolikus Magyarok Vasárnapja* (1974. július 28.) 1–2.

³⁶ Lengen (Lengyel) Imre (Bridgeport, CT, 1902. január 25. – Trumbull, CT, 1999. június 9.) South Norwalk, CT magyar származású plébánosa 1933–1977 között.

5. Hangsúlyozta az ökumenizmus szerepét, de nem elsősorban vallási téren, hanem a nyelvi síkon egymás felé nyitás szempontjából.

BIZTATÁS AZ EMIGRÁCIÓBAN – SZENT ISTVÁN NÉGY SZENTÉLYE. MINDSZENTY JÓZSEF PASSAICI BESZÉDÉNEK RETORIKAI ELEMZÉSE

Mindszenty József 1974-es passaici útján a magyar emigráció közösségének templomába látogatott el, ahol – a fennmaradt hangfelvétel alapján – mintegy félórás szentbeszédet mondott. Az idős, beteg bíboros gondolatait lassan, megfontoltan, nagy szünetekkel és olykor érzelmi felindulástól sem mentesen, mégis letisztultan tárta hallgatósága elé.

Beszédének műfaja nehezen határozható meg. Az egyházi szónoklatok jellemzően a tanácsadó beszédek közé tartoznak: a prédikátor igyekszik meggyőzni a híveket arról, mi hasznos és mi káros számukra, és szeretné a hallgatóságot a jó döntés felé terelni. Mindszenty bíboros beszéde az egyszerű stílusba sorolható, funkciója – az elmaradhatatlan tanácsadó jellegén túl – a tanítás: a múlt felidézése, az identitás erősítése a történetmesélésen keresztül, valamint a Szent István-i bölcsesség bemutatása és párhuzamba állítása a passaici közösség sorsával. A retorikai szituáció tehát a következő: Mindszenty bíboros mint politikai üldözött, az 1956-os forradalom és szabadságharc egyik ikonikus alakja a budapesti amerikai követségen töltött „kényszerfogsága” után, az egyesült államokbeli körútja során meglátogatja a magyar közösséget Passaicban, ahol a hívek gyülekezete várja őt, és várja az általa hozott üzenetet is.

A beszédet megelőző köszöntés és a gyülekezet válasza, valamint az angol nyelvű köszönetmondás nem képezi a szónoklat szerves részét, ugyanakkor értékes többletet ad a beszéd kontextusához. A szokásos katolikus köszöntés után (Dicsértessék a Jézus Krisztus!) vontatott, erős akcentussal elmondott, talán előre megírt szöveg hangzik el, amely az udvariassági gesztuson túl többet is jelez: ugyan magyar közösség előtt, de idegen országban vagyunk, s ez markánsan előrevetíti az elhangzó szavak jelentőségét. Tükröződik benne a szónok lelki és fizikai állapota, de nyelvtudásáról is benyomást szerezhet a hallgató.³⁷

Mindszenty retorikai érzéke mindemellett rögtön a szónoklat elején megmutatkozik, hiszen a hallgatósággal való közösségteremtés már a megszólításban megtörténik: „Kedves Hallgatóim! Kedves Magyarjaim!” A szavakban megjelenő birtokviszonnyal a szónok kifejezi a jelenlévőkkel való

³⁷ Vö. MÉSZÁROS Tibor, *Akit övéi nem fogadtak be* (Pécs 1997) 252–253.

sorsközösséget, ami egyúttal hitelességet is kölcsönöz neki, hiszen akkor már néhány éve – 1971 óta – ő maga is emigránsként éli az életét.

A továbbiakban a szónok hitelessége (éthosza) tovább erősödik, ugyanis olyan témát választ, amely közel áll a hívekhez: a beszéd Szent István érdekei köré épül. Az alapgondolatot az első magyar királyról elnevezett templom és annak védőszentje adta, ahogyan a bíboros a beszéd elején utal is erre („Szent István király, a ti védőszentetek”).³⁸ A megszólítás után ez a felütés is kiváló eszköz lesz a hallgatóság jóindulatának megnyeréséhez: Mindszenty az emigránsok őseit is megemlíti, s ezzel világossá teszi, hogy tud a helyiek előéletéről, hagyományairól. A szónoki érvelés így már az elejétől fogva érzelmi dominanciájú, erőteljesen jelen van benne a pathosz, a hallgatóságra gyakorolt érzelmi hatás. Az éthosz és a pathosz összekapcsolódása adja a beszéd hatásosságának jelentős részét, s ezt a felsorolt történelmi tények és párhuzamok teszik kézzelfoghatóvá.

A beszéd gondolatmenete letisztult, a szöveg szerkezete azonban nehezen határozható meg. A bevezetés szintén nehezen választható el az elbeszéléstől és az érveléstől, utóbbi kettő elkülöníthetetlenül egybemosódik, a beszéd lezárása pedig váratlanul, előzmények nélkül történik. (Feltehetően a hangfelvételen hallható harangszó az idő lejártát jelezte, emiatt kellett a szónoknak hirtelen lezárnia mondanivalóját.)³⁹ A beszéd szerkezeti elemzése azért is bonyolult, mert a szónok nem ad meg tételmondatot, és a gondolatmenet felosztását sem közli, az elbeszélés/érvelés tulajdonképpen in medias res kezdődik. Az elődökre való hivatkozás és Szent István kapcsán a tételmondatot a következőképpen „pótolhatjuk”: A ti őseitek Szent István útmutatását követték, és nektek is érdemes ugyanazt követni, ha meg akarjátok tartani közösségeketek.

A beszéd során a későbbi fontos kapaszkodókat is csak utólag, visszaolvasva/-hallgatva találja meg az olvasó vagy a hallgató: a beszéd végén derül csak ki pontosan, hogy Szent István négy szándékaról beszél a szónok, s ezek szem előtt tartását ajánlja a hívek figyelmébe. E négy szándék (vagy Mindszenty szóhasználatával: szentély, intézmény) a gondolatmenet sorrendjében a következő:

1. a templom és az iskola
2. a családi otthon
3. a keresztény állam

³⁸ A beszéd a passaici Szent István király templomban hangzott el.

³⁹ A harangszóval kapcsolatosan Kerkayné Maczky Emese az alábbiakat közölte: „Elfelejtettük a nagy izgalomban kikapcsolni a harangokat. És amikor délben elindult a harangozás, ami nagyon hangos volt, fejezte be hirtelen a beszédét. Szó sem volt arról, hogy a harangozással jeleztük volna, hogy itt az ideje abbahagyni. Borzalmasan bántott ez akkor bennünket, de hát ez volt, utólag nem lehetett ezen segíteni.”

4. a családi szentély: a házasság

A bíboros érvelése induktív: Szent István egyedi példáján keresztül mutatja be a közösség számára általánosan fontos erkölcsi szándékokat. Az első ilyen szándék – Szent István-i intézmény – a templom és az iskola elválaszthatatlansága, amit a szónok definícióval erősít meg: „iskola és templom – egy ikertestvér”. Elválaszthatatlanok, hiszen a templom a műveltség terjesztésének, az olvasás, az írás és a számolás tanításának is terepe volt, ezért az iskola nem kerülhetne messze a templomtól sem fizikailag, sem spirituálisan, mert másképpen a sátán zsinagógája lesz belőle. „A templom nélküli, egyház nélküli iskola, az a sátánnak az ikertestvére” – utal a szónok a korabeli viszonyokra is. Mindszenty beszéde alatt többször „kikacsint” a retorikai szituációból: a bíboros határozottan elkülöníti egymástól, és ellentétbe állítja a Szent István-i szándékokat a korabeli állapotokkal, különösen az 1970-es évekbeli (magyarországi) politikai viszonyokkal (2. táblázat). A felállított ellentétek igen élesek: a Szent István-i pozitív erkölcsiség ütközik meg a romlott, égi hazát vesztett jelen képével.

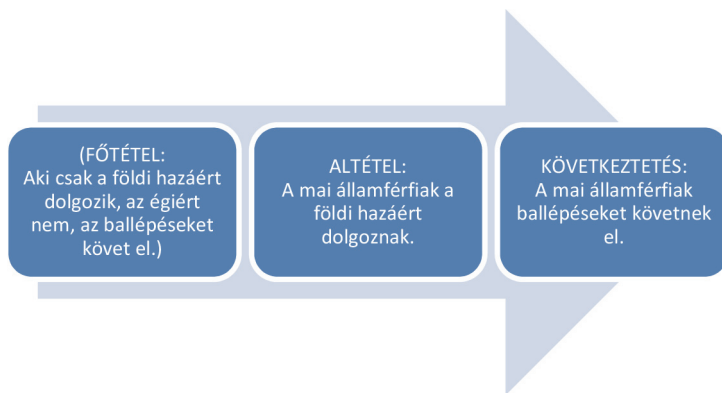
<i>Szent István-i elgondolás</i>	<i>Korabeli viszonyok</i>	<i>Következtetés</i>
Templom és iskola egysége nem bomolhat meg, mert a templom és az iskola ikertestvér.	Ma otthoni hazánkban nem ez a helyzet, az iskola távolra került a templomtól fizikailag és lelkileg is.	Az iskola a sátán zsinagógája lett.
Szent István a pápától kért koronát, nem a németektől és nem Bizáncból	Ha kérnek tőlük valamit, a hatalmasok könnyen vazallusokká süllyesztenek népeket.	Ha manapság nagyhatalmaktól kér valamit az ember, akkor ugyanúgy, mint régen, könnyen vazallussá süllyedhet.
Szent István a földi hazáért és az égi hazáért egyszerre tett meg mindent.	A mai államférfiak legjobb esetben is csak a földiért dolgoznak.	Az égi haza mellőzése miatt sok ballépésük van az államférfiaknak a földi haza körül. Emberi jogokat hirdetnek, de sehol sem kérik számon azokat.

2. táblázat: A SZENT ISTVÁN-I ÉS A KORABELI SZÁNDÉKOK ÖSSZEVETÉSE
MINDSZENTY BESZÉDÉBEN

A táblázatban szereplő érvek a jó és a rossz, valamint a hasznos és a káros ellentétére épülnek: Szent István hasznos intézkedéseket hozott, „mindenben vigyázott”, s ez a magyarság javára vált. A mai államférfiak viszont az em-

beriségre (a magyarokra) káros módon viselkednek, ami nem segíti a nemzet(ek) javát.

Ha Arisztotelész tanítása szerint vizsgáljuk meg az érveket, akkor valójában enthümémákkal (vagy csonka szillogizmusokkal) van dolgunk, hiszen a következtetések háttérében a közönség által is kikövetkeztethető elméleti műveletek állnak. Mindszenty hatásosságának jelentős oka az is, hogy nem esik túlzásba, nem magyarázza túl érveit. Egyik enthümémájából éppen a főtételek marad ki (2. ábra).

2. ábra: A MINDSZENTY ÉRVELÉSÉBEN MEGJELENŐ EGYIK ENTHÜMÉMA MODELLE

A szövegben kevés a megszólítás (összesen háromszor fordul elő). A szónok nem ezzel igyekszik a hallgatóság figyelmét megragadni, inkább az erőteljes történelmi példázatokkal segíti a figyelmet.

Az első keresztények templomlátogatási gyakorlata után esik szó a másik Szent István-i szándékról, amelyet az otthon maradó, tűzhelyet őrző édesanya és a hazatérő családtagok már-már túlságosan is idillikus leírása mutat meg, s erre erősít rá Mindszenty személyes példája a hasonló Vas megyei hagyományokról. Ezek a példák mind a mondanivaló bevésszítését segítik, hiszen a hallgatóság tagjaihoz közel álló témákat érint a szónok.

Az előzőeken túl a beszédben erőteljesen jelen vannak a jelképek, valamint a körülmények is. A templom és a temető mint jelkép fontossága a harmadik szándék említésekor, a keresztény állam megalapításában és Mária-nak (a Magyarok Nagyasszonyának) való felajánlásában tükröződik. Ennek hosszú felvezetésében Szent István deutsch-altenburgi templomépítésének történetét, hagyományát mondja el Mindszenty. A körülmények közül (a politikai helyzet visszatérő említésén túl) az emigráció és a hozzá társuló számkivettség-érzés kap nagy hangsúlyt. Emigráció=számkivetés. Ez az

azonosítás csak egyszer hangzik el, mégis megerősíti a beszéd kontextusát, megsokszorozza a biztató szavak („De tegyük is és tesszük is ezt!”, „Erősen fogjátok ezt a feladatot és tartsátok meg!” stb.) jelentőségét, és felerősíti a jelképekre való hivatkozás fontosságát: az úgynevezett számkivetetteket igyekszik saját elődeik közösségéhez és egyúttal a magyarsághoz kapcsolni a szimbólumok említésével.

A negyedik Szent István-i szándék a család szentélye, vagyis a házasság, amelyről a korábbiakkal ellentétben kevesebb szó esik, ugyanakkor a tömörebb említés erőteljesebb szavakat, retorikailag hatásosabban felépített befejezést eredményez. A szónoklatot elnyújtott, de rekonstruálható poliszillo-gizmussal (láncokoskodással) zárja a szónok:

- A házasságban Isten szándékainak kell érvényesülnie.
- (Ha Isten szándéka érvényesül, akkor) a jogokat és a velük összekötött kötelességeket együtt gyakorolják.
- Ha a kötelességeket mellőzik, akkor az erkölcsi kommunizmus és bolsevizmusba eshetnek.
- Ha erkölcsi kommunizmusba esnek, akkor odadobják a családi szentélyt a mostani világdívatnak.

Ez a láncokoskodás valójában az egész beszéd esszenciája lehet: a ragaszkodás az erkölcsi hagyományokhoz megmentő erejű, mellőzése azonban a szent dolgok megcsúfolásával, erkölcstelenséggel, önfelszámolással jár.

Összegezve: Mindszenty József passaici beszédének célja a hagyományok felelevenítésén keresztül megerősíteni a magyar közösség identitását, erkölcsiségét, és a Szent István-i szándékok megtartására ösztönözni a hallgatóságot. A szónoklat hosszú történeteket, példázatokat tartalmaz, retorikailag mégsem csúszik félre, hiszen a példa és a példázat a tanítás, illusztrálás egyik legfontosabb eszköze, segíti a jobb megértést (gondoljunk a Bibliára!). A beszéd gondolatisága emellett az emigráció mint számkivetettség fogalma köré épül, egyúttal erőteljes jelképhasználat jellemzi a szöveget, amely ezt a számkivetettséget próbálja ellensúlyozni. Mindszenty olykor erőteljesen ellentétbe állítja a Szent István-i elképzeléseket a korabeli politikusi gondolkodásmóddal – utóbbi kárára, s az egyszerű stílus ellenére olykor erőteljes, érzelmi nyomatékkal kimondott szószerkezeteket is használ (pl. „a sátán zsinagógája”). A szónok már a beszéd elején fölépíti és hitelesíti a saját éthoszát, és a hallgatósághoz való hozzáállásában sem ejt hibát: közösséget teremt, amelyben szinte észrevétlenül magát is elhelyezi, s ezzel elnyeri hallgatósága jóindulatát.

FÜGGELÉK

*Mindszenty József beszéde Passaicban*⁴⁰

Dicsértessék a Jézus Krisztus! (Mindörökké! Ámen!)

Excellence, I express my thanksgiving for the provision, government ecclesiastical of the Hungarian emigrants, when we, Hungarian bishops are forbidden and frustrated to govern our faithful. [Excellenciás Uram, kifejezem hálámat a magyar emigránsok egyházi ellátásáért és irányításáért, amikor nekünk, magyar püspököknek megtiltják és megnehezítik híveink vezetését.]

Kedves hallgatóim! Kedves magyarjaim!

Látogatva az öt világrészben a magyar emigránsokat eljutottam hozzátok is, akiknek eleji már a megelőző századokban itt voltak. Ez a templom, ez a magyar közösség mutatja a mi eleinknek az ittlétét. Azóta egy század elmúlt, hogy az első magyar kivándorlók idetették lábukat. A száz esztendő alatt igen sok fordulata volt az időeknek. Az első szándék, ami megjelent a mi drága elődeinknek a lelkében, az volt, hogy ami intézményeket Szent István király, a ti védőszentetek adott az országnak otthon, azok az intézmények meglegyenek itt, az idegen földön is. Ő rendelte, hogy minden nagyobb területnek legyen egy egyházmegyéje, megyéspüspökkel, és tíz ilyen területre osztotta föl az országot. Minden tíz községnek rendelt egy templomot és egy plébánost. És vasárnaponként a hívek indultak körmenetileg a tizedik községbe, a központba, imádkozva és énekelve. Olyanok voltak ebben a körmenetben, akik ma már keresztények, de a megelőző esztendőben, vagy néhány évvel azelőtt még pogányok voltak. De ezek a pogányokból lett magyarok egész odaadással szolgáltak Istennek az ő hitük és egyházuk szertint. És eljutottak oda, a székhelyre és az ott levő templomban – téved, aki azt gondolná, hogy a vasárnapi szentmisével kezdték volna. Célszerűségi okokból a templom először iskola volt. A szentélybe markos legények behordták az iskolai táblákat, a számolóoszlopot, és úgy egy fél óráig volt írás, olvasás, számolás a kicsi óvodakorban lévő kis magyarok között, és az ősze csavarodott nagyapák – az első nemzedék – előtt, és tanultak szorgalmasan. Az iskola a templomból indult el. A mi őseink a templomban először az iskolát látták. És később az iskola, az idők változásával, kivonult a templom-

⁴⁰ A beszéd hanganyagát a <http://ststephenspassaic.com/galeria/hangtar/mindszenty/mindpred.mp3> oldalról jegyeztük le (2019.07.06.).

ból, de sehol se ment messze a templomtól, és ha messze távolodik a templomtól, akkor a sátán zsinagógája lesz belőle, mint ahogy ma otthoni házánkban is ez a helyzet.

Aztán utána, ugyanazon a markos legények, kivitték ezeket a táblákat és iskolai eszközöket, és kezdődött a vasárnapi szentmise és a szentbeszéd. Iskola és templom! Egy ikertestvér. A templom nélküli, egyház nélküli iskola, az a sátánnak az ikertestvére.

És amikor vége volt a szentmisének, amelyen általában mindannyian járultak a szentáldozáshoz, kicsi magyarkák, öreg, őszbe csavarodott magyarok, csak az édesanya nem volt köztük, mindenki itt volt, kivétel nélkül! Az édesanya otthon maradt, háztűzörzőnek, mert akkoriban a gyufával nagy gondok voltak, és ha kialudt a családi tűzhely, nagy baj származott abból. Egynek otthon kellett maradni, hogy a tűz soha ki ne aludjék. S ugyanakkor az édesanya készítette is odahaza az ebédet a zarándok családtagoknak. De amikor kimentek ők a templomból – akkoriban a temető körülvette a templomot – [...?...] és megható dolog, hogy azok a kis magyarok, akik benn voltak a templomban, azok az öregek, akik ugyanott voltak, elmentek a családtagjaihoz, és ott elimádkoztak egy Miatyánkot és egy Üdvözlégyet az örökkévalóságba átköltözöttékért. Gyönyörű kép az első magyar keresztyének életéből. Aztán kimentek, és mindegyik a maga sírja mellé odaállott, elrebegette az imádságot, mert ahol a mai nemzedék imádkozik, nem szabad elfeledkezni a megelőző, immár a temetőbe költözött nemzedékről sem. Az állatok semmiféle magatartást nem tanúsítanak az elődeikkel szemben, az állatok nincsen története. A megelőző nemzedéknek a tisztelete és emlékezte az ésszel és a jóakarattal bíró embernek a sajtásága. De tegyük is, és teszszük is ezt!

Aztán kinyitották a temető kapuját, és a központi községnek, falunak elmentek a sikátoraiba, ahol sátrak állottak fölállítva, a mindennapi életszükségleti cikkekkel. Ott aztán egy hétre megvásárolták a templomba járók a szükségeseket, persze nem használtak annyi cikket akkoriban, mint amennyit mi használunk mostanában, s aztán szépen sorba állottak, és imádkozva, énekelve hazatértek.

Az utcaajtóban ott várta őket az otthon maradt házőrző édesanya. A férj megcsókolta a feleségét, s mondta neki, részed legyen kedves hitvesem a szentmisében. Azok a magyarok tudták, hogy a szentmise végtelen értékű emlékezet, végtelen értékű kincs! És a gyerekek is odaszaladtak az édesanyjukhoz, kezét csókolták, s azok is mondták: Édesanyám, része legyen a szentmisében!

Vas megyében, az én szülőföldemen, mindmáig megmaradt az a szokás, hogy az édesanya korábbi szentmisére megy el, és a főmisére ő marad otthon főzni, és amikor hazatérnek a családtagok a templomból, akkor az arc-

csók és a kézcsók nem marad el, és egy megszentelt csókot adnak az édesanyának – része legyen a szentmisében.

Ezt itt is, Passaicban, ahol nem volna szokásban – és tudom, hogy kell odahaza valakinek lenni –, hát annak vigyük el ezt a szent csókot, és kívánjuk neki, hogy része legyen a szentmisében.

De hát a magyar nemzet kicsi nemzet volt itt, mert a rokonságnak a nagy része ott maradt az Urál táján, Európának a keleti végén, és a kisebbség, körülbelül egymillió ember jött el Közép-Európába, és hát a leggyötremesebb ponton, ott foglalt nemzetet és hont, és Szent István már jól látta, hogy a magyarság már kevés ehhez a poszthoz, és bizony Szent István vigyázott is arra a kevés egymillió magyarra, amely az ő népe volt. Béctől nem messze és a történelmi magyar határtól sem messze van Deutsch-Altenburg helység. Szent István király ott templomot építtetett, hálából a Magyarok Nagyasszonyának, éspedig azért, mert egy egész éjszakán vívódott, hogy amikor II. Konrád császár megtámadta Magyarországot, hát akkor ő számolgatta egész éjszaka imádság közben, ha győzelmes csatát aratok is, akkor is tíz–húszezer magyar megint odatesz. S azt mondta a Nagyasszonynak: Segíts meg Nagyasszony, hogy elkerüljük ezt a csatát! És hajnal végeztével jön az előőrs jelentése, hogy Konrád császár, valami okból egész seregével visszavonult. És Szent István király állotta a fogadalmát, mert amit az ember egyszer kimond, azt becsülettel meg kell tartania, annál inkább, ha az Istennek és a Nagyboldogasszonynak tett valami ígéretet. S nézzétek, Bécsben él úgy egy huszonötezer magyar menekült most, és volt közöttük egy áldott emlékeztető, Vencel Frigyes nevű magyar, aki folyton nógatta a magyarokat, hogy Nagyboldogasszony napján a bécsi magyarok menjenek ki ide Németóvárra, a Szent István-i templomba. Meg is tették, magam is kétszer mondtam a szentmiséjüket ott, prédikáltam nekik, és ugyanő a magyar temetőben, mert akkoriban magyarok voltak ezen a tájon is, a magyar temetőben fölvasárolt saját maga részére egy sírhelyet, egy második sírhelyet a temető sarkában, hogy mindenszentek ünnepén oda gyűljenek a hazai temető helyett, amit a helyi temető nem pótol, hát ehhez a jelképes sírhoz jöttek el a bécsi magyarok, és ott imádkoztak.

Nézzétek, mindezeket Szent István szerezte, és Szent István nagyot gondolt a magyarság sorsával. Ti tudjátok, hogy ő 1038. augusztus 15-én összehívta az országnak egyházi és világi vezetőit, s haldokolva fogta a szent koronát, és elmondotta, hogy emberekben nincs segítség, Nálad, Nagyasszonyban van minden reménység. Vedd oltalmazdába ezt a szent koronát és az általa jelképezett országot! Ez a magyar Mária-vállalás, az égi pártfogó vállalása nemcsak egyházi jelentőségű, hanem közjogi jelentőségű is, mert jelen volt a Szent Korona, jelen volt a szent király, jelen voltak az egyházi és a

világi vezetők, és ők mind kérték a Szűzanyát a szent királlyal erre a pártfogásra.

Aztán jöttek nehéz idők, nem sikerült elhozni az Urál tájáról az ott maradt magyarokat. Mert amikor hívogatták őket, Julián barát, ugyanakkor a mongolok is rátörték az ottani magyarokra, és Julián barát egyedül tért haza az- zal a vész hírrel, hogy ide is jön a tatár, Közép-Európába.

De nézzétek, Szent István mindenben vigyázott, ő már akkor, amikor nemzetének korona kellett, ő sokat tépelődött: van neki két nagy hatalmú szomszédja, amelyek századokat töltöttek ott a területükön. Egyik oldalon a német birodalom, a másik oldalon, délen pedig Bizánc, a görög császárság volt. Hát most melyikhez forduljon? Akár egyiktől kér valamit, akár a má- siktól, az pályázik a függőségre, hogy a magyarok vazallusok legyenek. Szent István nem olyan könnyedén vállalta a vazallusságot, mint mostaná- ban, hogy vazallusokká süllyesztenek népeket, könnyelmű hatalmasok. Szent István nem így volt, azt mondta, egyikhez se fordulok, a Szentszék messze is van, de annak evangéliuma is van, és attól kérek én koronát ma- gam számára. És így is lett! Mennyi gondoskodás volt abban a Szent István- ban: az a földi hazáért és az égi hazáért mindent megtett. A mai államférfiak legjobb esetben valamit a földiért tesznek, de az égiért ritkán tesznek vala- mit, és nagyon sok ballépésük van a földi haza körül is. Emberi jogokat hir- detnek, de sehol se kérik számon az emberi jogokat!

A magyar nép tanult is az ő szent királyától. Nektek, akik annyi küzdel- men mentetek át őseitekkel együtt, akik felépítették a ti templomokat, a családi házat is elkészítették, iskolára is gondoltak... Azóta, hogy ők elköl- töztek, a világon nagyon sok változás történt, és szinte alig győzzük számol- ni a változásokat. Ami elmúlt, az ritkán tér vissza, és az embereknek min- denkor külön kell megküzdeniük és megharcolniuk.

Ne csodálkozzatok azon, hogy a számkivetésnek, az emigrációnak van- nak folytatásai. Ahogy Szent István látta ezt a nemzet sorsában, mi is ezt ve- gyük számításba, és ahogy minden nemzedék megharcolta a maga harcát, a mi nemzedékünk is hivatva van ennek a harcnak a megharcolására. Az egészben az a fontos, hogy mi, kevesen, itteni magyarok és minden jó szán- dékú ember erősen álljunk a helyünkön, ne lógassuk a fejünket, azt tartsuk magasan, ne legyünk letörtek, ne legyünk kétségbeesettek, hanem összetar- tással csökkentjük a bajokat és a keresztekét. Ez a fontos. Ahogy ma ily szép számmal itt vagytok az Úr Jézus oltáránál, minden vasárnap ez legyen a helyzet, és ha vannak közönyösek köztetek, és odahaza maradnak – bár nem magyar dolog vasárnap az otthonmaradás –, hát azokat a közömbösöket is hozzátok el ide!

Sehol annyira a magyar egységet nem tudjátok megteremteni, mint a va- sárnap i magyar szentmisén és a vasárnap i szentbeszédén. Én a II. Vatikáni

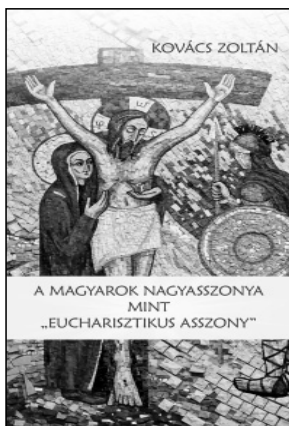
Zsinatot nagyra értékelem ama intézkedéséért, hogy a kisebbségeknek a nyelve bevonul a szentmisébe, és a régi latin nyelv helyett a maguk anyanyelvén imádkozhatnak itt együtt. Kedves híveim, ez egy oly nagy történelmi tény, a ti kereszties életetekben, hogy ennek örülnünk kell, és ha valami miértünk is történik itt a világon, hát azt értékeljük és használjuk föl! Ez annyira fontos, mint ahogy Szent Istvánnak fontos volt a templom-iskola, mint ahogyan fontos volt a ti őseiteknek az iskola. Igaz, hogy nagy keresztet jelentett ez az idők változásával a ti számotokra. De nézzétek, gyermekeitekért vállaltátok a gondokat erre, és hát az, amit a gyermeknevelésért teszünk, az a legértékesebb szülői tevékenységünk! Hiszen akarjuk megadni nekik azt, amit nekünk a szüleink megadtak, és mi akarjuk azt, hogy a magyar nyelv, a legszentebb örökség, is maradjon meg számukra. Odaadással, lelkipásztorotokkal összefogva igyekezzetek megoldást találni, és már van némi érdeklődés a külvilágban is a ti keresztetek iránt, és reméljük, hogy a segítsége sem fog elmaradni, ti pedig erősen fogjátok ezt a feladatot és tartjátok meg.

Kedves Híveim, én ma tiértetek mutatom be a szentmiseáldozatot, és a paténára, a tányérkára, ráteszem a ti gondjaitokat is. És kérem az Úr Jézust, és Szent Istvánt hívom segítségül a Magyarok Nagyasszonyával, hogy segítsen titeket a keresztviselésben, ami jó célt szolgál, hiszen minden családban a legnagyobb érték a gyermek, azért áll a család, és azért kell mindent elkövetnünk. Igaz, hogy változik az időknek a képe, fiatalok költöznek el egyik helyről a másikra, és az idősebb korosztály magára marad... Elismerem ez egy nehézség, a fiatalokat kérem, hogy ne könnyedén széledjenek, maradjanak együtt a családdal, amennyire csak tehetik, a szülők pedig folytassák itt helyben a drága elődöknek a lába nyomában az iskolákért való küzdelmet.

Egy negyedik intézménye volt Szent Istvánnak, az pedig a családi szentély volt. Azelőtt a magyarok, Szent István előtt, nem éltek szentségi házasságban. Csak hát pogányosan éltek. Most Szent István családi szentélyt adott az említett három más szentély mellé. Azokat nem tudtátok elhozni, azt a hármat, amikor kikergettek benneteket, de a családi szentélyt sokan kihozták, mert a család egésze jött ki. Ezt a családi szentélyt mint Szent István-i örökséget becsüljétek meg! Szentségi keretben éltek, a házasságban Isten szándékainak kell érvényesülni, ahol jogokat igénybe veszünk, ott a velük összekötött köteleességeket is teljesítenünk kell!

Aki csak jogot gyakorol a családban, de amellet a köteleességeket elmulasztja vagy elkerüli, az bizony, akármennyire haragszik a kommunizmusra, bolsevizmusra, ebben az esetben ő is beleesik az erkölcsi kommunizmusba és a bolsevizmusba. Ez pedig távol legyen tőlünk, hogy a családi szentélyünket odadobjuk egy csúnya mostani világdivatnak! Föjlajánlom a szentmisét, ti kíséritek imádsággal azt a föjlajánlást, hiszen a hívek is bemutatják a szentmiseáldozatot, nemcsak az egyház papja. Ámen.

Kovács Zoltán A MAGYAROK NAGYASSZONYA MINT „EUCHARISZTIKUS ASSZONY”

„A hívek közössége úgy tekint Máriára, az »eucharisztikus asszonyra«, mint önmaga legszebb ikonjára, és szemléli benne az eucharisztikus élet páratlan mintáját” – olvassuk a 2020-as Budapesti Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus alapdokumentumában. Első pillantásra talán úgy tűnhet, hogy az Eucharisztia és a Szűzanya témája nem áll túl közel egymáshoz. Ha azonban Krisztusra tekintünk, aki mint feltámadt Üdvözítő, valóságos Teste és Vére által jelen van az Ol-táriszentségben, hamar rádöbbenünk: akit e szentségben magunkhoz veszünk, az nem más, mint az Isten-szülő méhének gyümölcse! A Szűzanya kétségtelenül közelebb visz bennünket Fiához. De remélhetjük-e mi, a XXI. század magyar katolikus hívei ezeréves Mária-tiszteletünk valóságos megújulását attól, hogy az Eucharisztia által Krisztushoz szorosabban kapcsolódunk? Kovács Zoltán mariológus legújabb könyvében erre is választ keres. Szeretettel ajánlom e kötetet a közelgő Eucharisztikus Kongresszusra való lelki készüléshez! (Erdő Péter bíboros)

164 oldal, puhafedeles. Ára: 1600 Ft

MÁRIA ANYA – MÁRIA ANYÁNK

A könyv a magyar nyelvű népi Mária-költészet forrásait tárja az olvasók elé 526 tételben; népeénekek, legendaballadák, parasztbibliai történetek és a jellegzetesen népi liturgia (Mária menyegzője, Mária temetése) sokversszakos „istóriáinak” formájában. A közölt szövegek Erdélyi Zsuzsanna (1921–2015) néprajztudós 1959 és 1985 között zajlott, országos és határon túl kiterjedő gyűjtő- és lejegyző munkájának 2016 után Medgyesy S. Norbert által megszerkesztett és bevezető tanulmánnyal ellátott eredményei. A költői szépségű Mária-énekek sokasága a mennyei édesanya földi életének időrendjében olvasható. A Mária-énekek, Németh István szerkesztésében, a 209 tételes CD-ROM-ról az előénekesek autentikus hangján hallgathatók.

1016 oldal, keménytablás,
színes kép- és CD-melléklettel. Ára: 1900 Ft

RENDELÉS:

Szent István Társulat Vevőszolgálati Iroda
1364 Budapest, Pf. 277. • TELEFON: 318–6957
szitkonyvek.hu